

Cigansko vprašanje.

Spisal dr. Franc Ogrin.

Za cigane veljajo isti zakoni kakor za druge državljane in nedržavljane, ki žive v avstrijskih deželah. Torej bi morali imeti cigani iste pravice in iste dolžnosti kakor njih sodeželani. In vendar so cigani vsled svojega posebnega življenja, vsled razmerja z domačim prebivalstvom in z oblastvi v nekakem ex lex-stanju. Marsikaterih dobrot, ki jih nudijo sedanje kulturne in socialne naprave, ne uživajo, a na drugi strani tudi utečejo dolžnostim, ki jih drugi izvršujejo, tako zlasti šolski dolžnosti.

Temu posebnemu, v gotovem oziru nomadskemu življenju ciganov, njih ločitvi od civilnega ljudstva, bi bilo treba narediti konec, ker je cigansko zlo z vsemi svojimi posledicami v sramoto moderno urejeni državi.

Kako naj bi se rešilo cigansko vprašanje?

Naj podam v kratki razpravi svoje misli, kako bi se dala ciganska nadloga omiliti ali odpraviti.

Motili bi se, ako bi hoteli to doseči s strogimi izjemnimi zakoni, ki bi mahoma naredili konec ciganski brezdelnosti in pohajanju iz kraja v kraj ter uničili hipoma posebno življenje ciganov.

Izjemni zakoni bi rodili že po principu akcije in reakcije odpor in onemogočili delo. Kak juridični Aleksander bi morda res razrešil ciganski vozel tako-le: Cigane se loči od cigank in pošlje obojne (seveda posebej) v tovarne, njih otroke pa v šolo in zavode. Toda to bi bilo le preveč radikalno. Treba je poskusiti, da se doseže namen na podlagi obstoječih zakonov. Pri celem kulturnem delu bi morala sodelovati državna in avtonomna oblastva in začeti to čim preje po končani vojni že raditega, da se pridobi nekaj delavnih moči.

1. Vzgoja ciganov.

Da je ciganska vzgoja popolnoma zanemarjena, je znana stvar. Ciganski otrok ne dobiva doma v hiši staršev nobene vzgoje, a tudi njegova šolska vzgoja je nepopolna, nedostatna. To pa posebno radi nerednega obiska šole, ciganski otroci pravzaprav sploh ne obiskujejo naših ljudskih šol. Delovati bi bilo torej z vsemi sredstvi na to, da bo ciganski otrok začel v šolo hoditi in da bo redno obi-

skoval. V ta namen je najprvo potrebno, da se vodi natančni seznam ciganskih šoloobveznih otrok. To predpisuje glede vseh šoloobveznih, torej tudi glede ciganskih otrok § 21. dokončnega šolskega in učnega reda z dne 29. septembra 1905 drž. zak. št. 159, po katerem je take otroke vsprejeti v šolsko matico, ki jo je vedno evidentno voditi. To matico mora sestaviti pred začetom šolskega leta krajni šolski svet ali v to poklicani organ in jo oddati šolskemu vodji. K temu morajo starši, oziroma njih namestniki po § 33. istega zakona otroke osebno v šolo pripeljati, da se vpišejo. Premikanje ciganov posebno moti redni pouk njih otrok. Tudi tu daje zgoraj imenovani šolski in učni red v § 43. primerno sredstvo: Šoloobveznega otroka je ob preselitvi staršev pri dosedanjem šolskem vodstvu odjaviti in odjavljenje v šolskem naznanilu potrditi. Nadalje sploh ne smejo po § 31. tega reda starši, ki izvršujejo svoj obrt danes tu, jutri tam (za cigane bi se reklo: ciganski starši, ki se vedno selijo), svojih otrok s tem, da jih jemljejo s seboj na potovanje, odtegovati šolskemu pouku. Taki otroci morajo namreč zadostiti šolski dolžnosti v redu tam, kjer je njih redno bivališče. Naloga šolskih oblastev in šolskih vodstev je torej, paziti, da se te zakonske določbe izpolnjujejo, in da ciganski otroci tudi med preseljevanjem ne zamujajo šolskega poduka.

V dopolnilo tem predpisom naj bi se dal občinam ali orožniškim postajam nalog, da imajo vedno vse cigane, posebno pa ciganske otroke, ki prebivajo v njihovem okolišu, vpisane v posebnem seznamu. Te sezname je voditi natančno razvidne. Periodno (mesečno) naj bi se predlagali posebni izkazi šoloobveznih ciganskih otrok krajnemu ali okrajnemu šolskemu svetu, ki bi potem izkaz oddal dotičnemu šolskemu vodstvu. Takšna odredba bi imela gotovo uspeh.

Za vzgojo otroka je silno varno, ako vidi doma le slabe vzglede, ako spravlja moralna pokvarjenost staršev ves uspeh šolske vzgoje v nevarnost. V takem slučaju je vporabiti pedagoško sredstvo, da se loči otrok iz pogubne okolice staršev. Poklicani faktorji to lahko store, oprti na zakonova določila.

Po § 177. o. drž. zak. izgubi oče, ki popolnoma zanemarija prekrbo in vzgojo svojih otrok, očetovsko oblast nad njimi za vedno. Izguba očetovske oblasti nastopi tedaj ipso iure. Skrbstveno oblastvo bi moralo v tem slučaju kakor tudi, ako oče svojo oblast nasproti

otroku zlorablja, v zmislu § 178. o. d. z. ukreniti primerno; imenovati bi bilo skrbnika, oziroma varuha itd.

Ako starši povzročijo s svojo pokvarjenostjo, s svojim ravnanjem itd., da šolska vzgoja, ki so je deležni njih otroci, nima pomena, tedaj so dopustne razne skrbstvene odredbe: očetovska oblast se lahko utesni ali odvzame, utesnijo se pravice matere do svojih otrok, postavi varuh, dá se tudi otroka lahko v drugo družino, odnosno v pobiljševalnico. Te zakonite določbe o ločitvi otroka od pogubne okolice staršev naj bi se uporabljale napram ciganom in njih otrokom čim največkrat. Šoloobvezni, kakor tudi že šoli odrasli cigani naj bi se oddajali v pobiljševalnico, dokler se ne pobiljšajo ali dokler je dopustno.

V pobiljševalnico je moči oddajati ciganske otroke in mladeniče do 18. leta v naslednjih zakonitih slučajih: Mladeniči od dokončanega 14. do končanega 18. leta radi kakega izmed kaznivih dejanj, naštetih v §§ 1. do 6., zakona z dne 24. maja 1885 drž. zak. št. 89, t. j. radi potepušstva, beračenja, navajanja k beračenju, radi zakonito kvalifikovane delomrznosti, radi zakonito določenega nečistovanja in preloma policijskega nadzorstva. Kazenska sodba in tudi izrek, da se sme oddati mladenič v pobiljševalnico za mladostne korigende, pristojajo v teh primerih sodišču. Otroci od dokončanega 10. do dokončanega 14. leta se smejo oddati v pobiljševalnico, kadar so kaznovani radi kakega, v kazenskem zakonu omenjenega kaznjivega dejanja. Kazensko oblastvo je v tem slučaju sodišče ali politično oblastvo. Sodišče kaznuje takrat, kadar zakrivi tak mladostnik kaznjivo dejanje, ki je objektivno, v tehničnem oziru hudodelstvo, a se subjektivno ne prišteje kakor tako, marveč se kaznuje le kakor prestopok. (§§ 2. lit. d, 237, 269—272 kaz. zak.) Pregreške in prestopke, storjene v tu omenjeni dobi, pa kaznuje po zmislu § 273 kaz. zakona okrajno politično oblastvo, in je glede oddaje v pobiljševalnico še pogoj, da je otrok popolnoma zanemarjen in da ni drugega sredstva, da bi se ga moglo prav vzgojiti.

Skrbstveno oblastvo lahko odda otroka ali mladeniča radi vzgoje sploh po zmislu § 16, odst. 2., zakona z dne 24. maja 1885, drž. zak. št. 90, v pobiljševalnico. Tudi se lahko zaporna kazen preneha v pobiljševalnici.

Kakor ciganske otroke in mladeniče, tako je treba vzgajati tudi starejše cigane, ako so še dostopni pobiljšanju. Cigan, ki noče po-

znati nobenega reda in dela, naj se temu priuči. Zato so primerne prisilne delavnice. Odrasli cigan se lahko odda radi istih deliktov v prisilno delavnico, radi katerih se odda mladenič med 14. in 18. letom v poboljševalnico.

Ker uči skušnja, da se cigani v poboljševalnicah in prisilnih delavnicah dobro obnašajo, da se uče in nauče rokodelstva, ki ga naj pozneje v življenju izvršujejo, je socialna dolžnost vseh oblastev, da združijo v vsakem slučaju, kadar cigane kaznujejo, s kazensko sodbo tudi izrek, da se sme cigan oddati po prestani kazni v poboljševalnico, oziroma prisilno delavnico, ako to zakon dopušča. Mešana komisija, obstoječa pri deželnem političnem oblastvu, pa naj bi potem tudi faktično odredila interniranje v teh zavodih. Taka praksa bi odvrčala cigane od kaznivih dejanj in delala temelj splošnemu poboljševanju ciganov, zlasti ker bi bili otroci večkrat ločeni od svojih staršev, pri katerih vidijo le slab vzgled.

2. Policijsko nadzorstvo.

Sredstvo, da bi se cigane odvadilo večnega prehajanja sem pa tja, nudi uvedba policijskega nadzorstva. Pod policijsko nadzorstvo je moči v zmislu § 4, zakona z dne 10. maja 1873, drž. zak. št. 108, staviti osebe, ki so kaznovane radi potvorbe javnih kreditnih papirjev, radi ponarejanja denarja ali radi kaznivih dejanj proti tuji lastnini, v več nego šestmesečno zaporno kazen ali pa večkrat v manjše zaporne kazni, ali pa radi potepuštva, ako so nevarne imetju. Tudi v teh slučajih naj bi kazensko sodišče obenem izreklo, da se sme dotična oseba staviti pod policijsko nadzorstvo. Okrajno policijsko oblastvo naj bi potem faktično odredilo policijsko nadzorstvo take osebe. Na ta način bi prišli cigani pod strogo kontrolo tega oblastva, o kateri govori natančneje § 9 tu imenovanega zakona. Po tem bi se lahko ciganom prepovedalo bivanje v gotovem okolišu ali kraju, ali bi se jim zapovedalo, da jim je stanovati le v določenem kraju in da ne smejo tega kraja ali kraja, ki so se ga sami izvolili, zapustiti brez dovoljenja. Seveda se ne sme bivanje v domovni občini sami prepovedati, pač pa se lahko zaukaže.

Po istem zakonu bi se dal zabraniti ciganom, stavljenim pod policijsko nadzorstvo, obisk gostilen, bi se jim zapovedalo, da se zglašajo v kratkih rokih pri okrajnem glavarstvu in dokažejo, s čim se pečajo in preživljajo.

Da se privadi cigane počasi na stalno bivanje, bi se lahko v danem slučaju proti njim uporabljale tudi določbe §§ 1. in 2., zakona z dne 27. julija 1871, drž. zak št. 88.

Cigani bi se izgnali iz enega kraja ali iz celega okraja, oziroma oddali v domovno občino.

3. Kako bi se pritegnilo cigane k delu, posebno javnemu.

Na Kranjskem, v političnem okraju novomeškem in črnomeljskem, je že leta in leta običajno, da rabijo okrajni cestni odbori cigane pri napravljanju gramoza ali za posamezna dela pri cestnih zgradbah sploh.

Kakor poročajo okrajni cestni odbori v letnih poročilih, umejo cigani napravljanje gramoza posebno dobro in zaslužijo pri tem lepe denarce. Da se cigani s časom privadijo delu, naj bi splošno i javne korporacije i zasebniki oddajali napravljanje gramoza edinole ciganom. Drugih del kakor posli, dninarji in stalni rokodelci cigani dosedaj še ne opravljajo. Izjeme bodo silno redke. Do tega se bodo dali cigani pripraviti le stopnjema, v par generacijah. Med tem pa bi se jim izročala druga primerna dela, tako da bi jim sčasoma popolnoma izginil iz glave njih »dolce far niente«.

Zakon sam nudi priliko, vplivati v tem zmislu na cigane. Delozmožnim osebam, ki nimajo dohodkov in dovoljenega pridobitka ter ogrožajo varnost osebe in imetka, lahko zaukaže v zmislu § 3., zakona z dne 24. maja 1885, drž. zak. št. 89, varstveno oblastvo, da dokažejo v gotovem času, ali se na pošten način preživljajo. Kdor se temu ukazu ne pokori, je kaznjiv. Dalje lahko občina odkaže v zmislu § 4. istega zakona osebam, ki nimajo dohodkov in dopustnega pridobitka, njim primerno delo proti odškodnini v denarju ali in natura. Kdor se upira opravljati tako delo, je kaznjiv. Ciganom bi se morala pri tem odkazati vedno dela, ki jim prav nič ne diše. Podpore ne prosi zlepa cigan. Aka pa se to vendar zgodi, lahko občina to priliko porabi in ga prisili v zmislu § 13. zakona z dne 28. avgusta 1883 drž. zak. št. 17, k delu, ki mu ga odkaže.

4. Domovinske in državljanske razmere ciganov.

Silno težko je ustanoviti v danem slučaju domovinstvo cigana. Vsled vednega premikanja po deželi in radi pomanjkljivih osebnih

podatkov ni lahko najti prave podlage za domovinsko razpravo. Vendar pa naj bi okrajna glavarstva gledala, da se razmere ciganov tudi v tem oziru uredi. Kjer bi obečala domovinska razprava (zlasti po domovinski noveli z dne 5. decembra 1896 drž. zak. št. 222) uspeh, naj bi se uvedla in dovršila tudi uradoma. Ako bi se izkazalo, da dotični cigan ni avstrijski državljani, bi ga bilo v slučaju, da so dani pogoji zakona z dne 27. julija 1871 drž. zak. št. 88 (§§ 1. in 2.), izgnati iz Avstrije.

Vrhu tega bi bilo naročiti obmejnim občinam in orožnim postajam, da pazijo na cigane in zabranjujejo prehod v državo ciganom, ki niso avstrijski državljani, kakor se že godi.

V celem se mora reči, da so se razmere glede ciganov zboljšale. S prekupovanjem konj, ko so po navadi neukega človeka opeharili in ogoljufali, se ne pečajo več, kradejo tudi manj. Oprijemljejo se počasi dela in sicer tolčejo gramoz za posipanje cest, delajo pri cestnih zgradbah sploh; nekateri cigani so pričeli tudi z rokodelstvom (kovači) in služiti za hlapce in dninarje. toda to so izjeme. Splošno pa bo treba cigana šele priučiti rednemu in vsakemu delu ter varčevanju. Raznovrstni delodajalci (stavbeniki) bi lahko vršili veliko socijalno delo, ko bi cigana, če le mogoče, vsprejemali v službo.

Rešitev ciganskega vprašanja se ne bo mogla dolgo odlašati. Treba bo, da višja oblastva, državna in avtonomna, krepko posežejo vmes in dajo navodila za nižja oblastva, kako naj se sistematično pripravlja cigane za civilizacijo, kajti ciganske druhali in njih življenje sredi med civilnim prebivalstvom je velik madež za moderne države. Ako naj ima nemaravano delo res trajen uspeh, bo treba zastaviti vse sile in nadaljevati sistematično. Oblastva ne bodo smela odnehati, pa naj traja akcija pol stoletja.

